

posebej členi to doživljanje in pravi: »Polje je lepo, če je plodno, če je položno in če je dalo dovolj kruha. Zato ne strmijo po njem s sanjavimi očmi.« Občutek za lepo se pri kmečkem človeku torej nenehoma spodriva z mislijo na rodovitnost, ta je včasih že kar sinonim za »lepo«.

To naziranje se mi zdi dokaj značilno za Prežihovo literarno zasnovu. In značilen detajl opisanega naziranja je tudi v Boju na požiravniku. Ko se namreč Dihurji za čas zastrme v pliberško dobrovo, v zoreče žito in v ajdov cvet, primerja pisatelj to opojno podobo s potico, »ki zapeljivo dehti in se smehlja«, od tod pa preide na »rodovitnostni« sklep mladih Dihurjev: »Tam, kjer je bilo toliko žita, ne manjka kruha.« Hkrati jih zapelje še v očetovo »socialno šolo«, češ: »Ne manjka ga bogatim, ali manjka ga revnim!« Takšnega povezovanja lepega z rodovitnim, hkrati pa tudi s socialnim vprašanjem je v Požganici še mnogo več.

Mimo socialne in nacionalne, kajpada umetniško objektivizirane tendence čutimo v Prežihovih novelah še neko tendenco. Znano je, da Prežih ni preprost opisni realist, ne zgolj hladen popisovalec objektivne psiho-sociološke resničnosti, kakor to pač ni noben pravi umetnik. Njegove ljudske podobe so namreč večkrat take, kakor da hoče ustvariti z njimi neko novo resničnost na Koroškem. Čigava je pravzaprav ta silovita samorasniška volja, moč in odločnost njegovih oseb? Mar ni to umetnikov več za nekaj, česar ni in kar bi moralo biti? Novela Samorastniki je v svojem jedru aktivizirajoča in samorastniki so pač nekakšni zmagovalci samo v pesniški resničnosti, sicer pa so vsi podobni brezmočni bajtarici Nani. Mislim, da je postavil Prežih v svojo pokrajino takšne človeške narave, ljudi takih razsežnosti in odpora, kakršnih je dežela nujno potrebovala. Četudi so lokalno aktualni pa niso zato nič manj občečloveško dragoceni.

In njegovi otroci? Vsem tem Nečem, Pungram, Afrulam... v Boju na požiravniku, v Ljubezni na odoru, v Zadnjem Volodeju in drugod se pozna, da so sinovi in hčere istega očeta — Prežiha. Tudi oni so namreč odločni, uporni, samozavestni, občutljivi za človeško čast in dostojanstvo, v svojih vprašanjih, spoznanjih in sodbah pa presenetljivi, morebiti celo prezreli. Avtor jih oživlja z dejanji in odločitvami, ki včasih presegajo navadno psihologijo otrok. Kadar se je Prežih pomudil pri otroku, je storil to z vso pisateljsko energijo, in tako se uvrščajo njegove otroške podobe med najbolj klene v naši književnosti.

V teh novelah je mnogo gradiva za študij in razlago Prežihovega stila in kompozicije. Tu so primeri odličnih epskih detajlov, ki delujejo zdaj estetsko, drugje zopet idejno in etično, vsi pa so vsaj v dveh središčnih novelah nameščeni tako, da smotno stopnjujejo poglede po karakterjih in po njih dejanjih.

Zaključne vinjete pri posameznih tekstih, še bolj pa umetniški fotografski posnetki s koroške pokrajine prijetno poživljajo knjigo, hkrati pa smotno približujejo prizorišče Prežihovih zgodb.

Franc Zadavec

OB PREVODU »STOLETJA KIRURGOV«

Zadnja leta so bogatili naše prevodno slovstvo prenekateri prevajalci z izredno tankim posluhom za domači in tuji jezik. Marsikateri prevod bereš, ko da sploh ni presajen v slovensko govornico. V njem ne najdeš ne tujih ne potujčenih besed; jezik je tem prevajalcem dragocena posoda, ki vanjo natakajo žlahtnino. Enaka skrbljivost veljaj velikim in majhnim delom, naj gre za enkratne stvaritve človeškega genija ali za potopise, dnevnike ali za zgodovinske opise, s katerimi nam pisci odkrivajo posebna področja človeške dejavnosti, kot je, postavim, Thorwaldovo pisanje o stoletju kirurgov.

»Stoletje kirurgov« je trd oreh tudi za izvedenega prevajalca. Dodobra morash poznati medicinsko terminologijo, pa tudi nemščino in njen medicinski žargon. Le-ta je v najbolj kričočem nasprotju z zahtevami dr. Ewalda Geiŕberja, erlanškega profesorja za nemški jezik. Znano je, da je moč slovenskega jezika v glagolu, manj znano pa je nemara, da je glagol tudi v nemščini duša stavka. Gottschedova označba »Hauptwort« bi morala veljati glagolu. Če bi se ravnal Thorwald »nach dem Herzschlag der Sprache«, ne bi nizal samostalnikov, da ti že pojema sapa, preden zapaziš nekje na koncu stavka slabokrvni glagol kot neogibno mašilo:

»...schliesslich, um die Veränderungen der Verdauungsfunktionen nach der Entfernung des Pylorus zu überprüfen und herauszufinden, ob der Magen zur Neubildung eines Pylorus neigt und als wichtigstes, für wie lange bei bösartigen

Geschwülsten überhaupt eine Entfernung möglich ist, bevor es zur Rückbildung kommt. Meine Assistenten sind an die Arbeit gegangen. Bevor ihre Ergebnisse nicht klarere Grundlagen für die Operation abgeben, werde ich keine Wiederholung der Entfernung des Pylorus durchführen.« Zgleden primer za bolezni, ki jo Nemci sami imenujejo »Hauptwörterkrankheit«, ta poleg sle po tujkah pači tudi našo materinščino.

In prevod? »... končno zato, da se bo ugotovilo in preverilo razlike prebavne funkcije po odstranitvi želodčnega vratarja ter dognalo, ali je želodec nagnjen k novi tvorbi vratarja ter kot najvažnejše — za kako dolgo je sploh možna odstranitev zločeste bule, preden se izvrši nova tvorba. Moji asistenti so se lotili dela. Dokler njihovi izsledki ne bodo dali jasnih osnov za operacijo, ne bom opravil nobene ponovitve odstranitve želodčnega vratarja.«

Vprašujem se, kakšen bi bil prevod, če bi bil izvirnik jezikovno dober. Ne glede na to pa bi se moral slovenski prevod glasiti vsaj takole: »... nazadnje zato, da bi ugotovili in preverili razločke v prebavi, potem ko je bil odstranjen vratar, in dognali, ali želodec lahko naredi novega, in predvsem za kako dolgo sploh lahko odstranimo nevarne bule, preden ne zakrniijo. Moji asistenti so se lotili dela. Dokler ne bodo njihove ugotovitve jasneje utemeljile take operacije, je ne bom več opravil.«

Naloga prevajalca je pač tudi v tem, da se ogne slabostim izvirnika, kjer le more, in jih v svojem jeziku ublaži ali celo odpravi. Nizanje samostalnikov in slepo prevzemanje tuje idiomatike pa kazi še tako prizadevno prevajanje. Tudi izraze v medicinski stroki bi moralo biti prevajalcu take knjige domače; če pa mu je tuje, naj se v njem ne poskuša sam, marveč naj se ob času posvetuje z zadevnimi terminologi.

Podajam nekaj spodrseljavev in hib v strokovnem izražanju (NB. uredništvo je moralo piševo bero zaradi pomanjkanja prostora skriticati na dobro tretjino) v opomin, da je resen jezikovni kriterij potreben tudi za knjige, kot je »Stoletje kirurgov«.

Str. 5 ranska mrzlica (Wundfieber) — prisadna mrzlica; 15 na eno stran prelozeni trup — trebuh, ki je visel...; 17 bule... neznanskih mer — bula velikega obsega; 19 ob rezu umreti (am Schnitt) — zaradi reza, operacije; 24 bula je sedela na jajcevodu — držala se je...; 27 bula hudobnega izvira — zla, maligna bula; 31 trpel na tvorbo ali stisnini — zaradi tvora ali zmečkanine; izvedel rez v meso — vrezal; 31 hodniki fistul — rovi fistul; 33 položijo z glavo na nižjo stran — z glavo navzdol; uravnavanje premaknjenege stegna — izpahnjenege; 36 s smotko v danki — v zadnjiku; 38 okrog kosti stegna — okrog stegnenice; 40 bujni izrastek (Wucherung) — velika bohotina; 47 ni varna pred tvorbami urinovih konkretov — pred sečnimi kamni; ostra bolečina v ledjih (Becken) — v medenici; 51 zaradi prirastka nadaljnjih sečnih proizvodov — zaradi nabiranja soli; da odnehajo posledice odhoda kamnov — da se unesejo spremembe zaradi iztrebljanja kamnov; 52 infekcija je lahkega značaja — je lahka; 54 razvil nov operacijski postopek — izumil nov način operacije; 55 ozdravil s pomočjo sredstva — z zdravilom; razdražljivo stanje v mehuru — zdraženi mehur; 56 poslednje ruševine kamna — zadnji drobci; 62 tvornih bolnikov (Fistelkranke) — bolnikov s fistulo; raztegovalen instrument — raztegovalo; trganja raztrgovalnih rezanj — raztrganine zaradi podaljšanih rezov; 78 odvajalno sredstvo — odvajalo; 79 spodnje veke so kazale rdeče notranje ploskve — veke z rdečimi veznicami; hudobne brazgotine — hude; 86 naredi zarezo v kožo, ki teče okoli obeh nosnic vzdolž zgornje ustnice — zareže v kožo... okrog nozdrvi; 87 ozka proga kože, ki vzdržuje povezavo s čelom — ozek trak kože, ki se drži čela; 92 običajna prehrana skozi ožilje — prekrvitev po žilju; 95 ko je padla obeza — ko so obezo sneli; 107 ozke postave — vitke, sloke postave; 115 v postelji (zoba) — v zobnici; 130 Doversov prašek — Doverjev; 151 povzroči stanje nezavesti — povzroči nezavest; 168 pohlep (Sucht) — sla; sem postal pohlepnež — sem zbolezl za slo; 180 na raku obolelo dojko — rakavo dojko; 199 umiralo v vročini — umiralo za mrzlico; 206 tepena od napadov vročine — zdelana od mrzlice; 207 položil... kožni most čez odprtino ognjoka — je premostil odprtino fistule s kožnim jezikom; 208 procesi oblikovanja kamnov — nastajanje kamnov; 212 povečano, spačeno ledvico (unförmig vergrößerte) — grdo povečano; 213 izvršiti spodvezavo — izpodvezati; zajezenje seči in zastrupljenje urina — zajeza seča in zastrupljenje z njim; nadomestilno prevzela delovanje — nadomestila delovanje; takšni procesi krčenja — tako krčenje; 214 niso obvladali ustavitve krvavenja — niso znali ustaviti krvavitve; 216 maščobno glavico pred ledvico (Fettkapsel) — maščobno tkivo okrog ledvice; 233 zadavi preskrbo maternice s krvjo — zajezi prekrvitev maternice; 236 infekcijsko tvarino — kužnico;

241 iz pekla vročine ter gnojne smrti — *iz pekla mrzlice in smrti od gnojenja*; 251 bakterije, ki povzročajo nosilce porodnične mrzlice — *povzročajo porodno mrzlico*; 264 mrtvina — *snét*; 267 je povzročila zlom — *je zlomila*; ranskega seruma — *so-krvice iz rane*; 270 epidemijo bolnišniške mrtvine — *hišnega prisada*; lapis pretrgal proces gnitja — *zavr! gnitje*; 271 neznatna živa bitja — *neznatne živi*; 272 v vsebini steklenice, ki je bila poprej prosta bakterij — *v tekočini, ki je bila brez bakterij*; mikrobi, ki tvorijo gnitje — *povzročajo*; 277 žlez pazduhe — *pazdušnih bezgavk*; mišičnih snopov — *mišičnih ovojníc*; 281 v žilah krvav zamašek — *krvni čep*; 298 da bo opazil razmnožitveni proces paličic — *kako se paličice razmnožujejo*; 299 (klice) se spremene v »ostroge« (Sporen) — *v trose*; vranično obolelost — *vranični prisad*; Rotlauf je šen, ne pa pereči ogenj; 306 gobe plesni — *glivice plesnivke*; droži (Hefepilze) — *glivice kvasovke*; 307 nesnaga in maščoba sta enostavno odbijala učinek — *sta kratko malo zavirali delovanje*; 308 z nohtnimi posteljami — *nohtišči*; s sublimatnimi popivkami — *gobicami*; 313 mirno prenašanje lišajastega uničenja rok — *da ji bo lišaj pokvaril roke*; 328 obremenjena s prelomljeno trebušino — *imela je trebušno kilo*; 332 s trojkartom — *s troakarjem*; (želodec; ... napolnjuje ves drob — *trebušno votlino*; napravili očiščenje trebušne votline — *očistili smo*; kako sta bila zložena želodec in črevo — *sešita*; 334 močno prekrvavljeni — *prekrvljeni*; na zmečkanih žilah (abgequetscht) — *stisnjenih*; 354 velike in male mreže od želodca — *péčice*; položila kal vnetju trebušne mreže — *zanetila vnetje potrebušnice*; 361 shujšala je v okostnjaka — *do kosti*; 363 težko zgrajeni — *koščati*; 368 pripel obojne ranske robove druge za druge — *zašil robove rane*; 374 smetje očesne mreže — *odstop mrežnice*; 377 se je izvršilo vsesanje vnetljivih izločenj — *je črevo vsesalo vnetne izločke*; ognjišče bolezní — *kotišče, leglo*; 385 umrli na hitri obliki jetike — *za hitro jetiko*; 387 pri nastopu hudih bolečin — *kadar pritisnejo hude bolečine*; 389 so imeli smrtni izid — *so se končali s smrtjo*; 394 da bo zaprtje gnojnega ognjišča gotovo — *da se bo gnojno vnetišče omejilo*; 400 med rebri v četrtem presledku — *v četrtem med-rebrju*; udušenje srca — *zamolklina srca*; 401 bazedovlje bolezní — *bazedovke*; 402 osrčje je zalila kri — *osrčnik*; 404 asistenta odsesata kri — *brišeta z gobicami*; 405 sredi krvnih strug (Blutgerinnsel) — *krvnih strdkov*; 407 prsna votlina je izločala izloček, ki je zapiral odtok — *se je izločal izcedek, ki je začepljal cevke za odtok*; splashnelo pljučno krilo — *zgreznjena, stisnjena pljuča*.

Franjo Smerdu

Zapiski

OB DVEH SMOLETOVIH PREVODIH ZA GLEDALIŠČE

Urejanje gradiva za nekatera poglavja o starejši slovenski dramatiki je vabilo tudi k podrobnejši analizi tematike in okolja v obeh gledaliških besedilih, ki ju je Andrej Smole nekaj mesecev pred smrtjo predložil cenzuri, da bi izposloval dovoljenje za tisk v okviru svojega znanega založniškega načrta. Prva od teh iger, Garrickov »Varh«, je bila še natisnjena z letnico 1840; za drugo, Allinghamovo farso »Norenje sreček«, pa je bilo izdano cenzurno dovoljenje že po Smoletovi smrti, natisnjena ni bila nikoli in sled za rokopisom se je izgubila.

Delo ob teh dveh gledaliških besedilih je pokazalo nekaj podatkov in ugotovitev, ki so preslegle zastavljeni okvir, so pa toliko zanimive, da jih je vredno objaviti posebej: gre za vprašanje, kakšen je bil Smoletov delež pri prevodu ali domnevni predelavi »Varha«, in pa za določitev pravega avtorja angleške igre »Fortune's Frolic«, ki jo je ponašil Smole z naslovom »Norenje sreček«.

1. V nasprotju z nekaterimi domnevmi, da je Smoletov delež pri presaditvi »Varha« na naša tla vsaj v malem soroden Linhartovemu pri »Matičku« ali »Mickie« — take domneve bi še posebej podpirali običaji dobe, ki je redkokdaj pustila dramsko delo nedotaknjeno, pa naj je šlo za sodobne igre ali za Shakespeara — je F. Koblar sicer že od leta 1948 (Gled. list AIU, letnik III, str. 20) opozoril, da »doslej še ni nihče preiskal, ali se je morda Smole kaj odmaknil od originala« in da »verjetno ni storil drugega, kakor da je osebam dal domača imena in da si je pomagal z nekaterimi domačimi primerami«.